

Posudek habilitační práce Michaely Fišerové *Dekonstrukce podpisu. Jacques Derrida a opakování neopakovatelného*. Polemos 2016.

Kniha M. Fišerové se zaměřuje na řešení paradoxu, který je i podtitulem monografie. Problémy stejného a jiného, opakování, identity a zastírání rozdílů rámuje v textu dva koncepty: diskurzivní a metafysické očekávání. Spadají do množiny obdobných konceptů jako je zatíženost teorií (Popper), předsudečnost (Gadamer), ale i lingvistická či ontologická relativita (Quine), v psychologii pak pojmy postoje, případně zaměření (set). U sledovaného tématu jde o vhodně zvolené, zastřešující a explikující nástroje, s nimiž autorka pracuje poučeně, samostatně a ku prospěchu celkového, přesvědčivého vyznění práce. Základní řetězec, který podrobuje analýze, tvoří akt podpisu – změna slova v obraz (také bychom mohli říci grafickou podobu) – grafická podoba či reprezentace a její zpětná přeměna ve slovo. Souběžně sleduje celé předpokladové pole úlohy a místa podpisu v právní i společenské rovině, zahrnující chápání podpisu jako reprezentace individuální osobnosti, s důrazem na psychiku či „duši“. Autorka tedy dovozuje, jako bázi grafologie, písmoznalectví i běžného společenského provozu předpoklad, že „psychické vlastnosti pisatele generují jedinečný, zároveň opakovatelný záznam, podpis.“ Ač toto východisko nesporně slouží svému účelu, v celé práci poněkud postrádám roli tělesnosti, která je právě u podpisu, stejně jako v jakékoli jiné expresi zásadní. Ostatně každý, kdo si třeba poranil „podpisovou“ ruku, zhmoždil rameno nebo byl intoxikován nějakou látkou, ovlivňující jemnou motoriku dosvědčí, že vytvořit identifikovatelný podpis je za takových okolností obtížné. Ale nejde o výtku, i zúžené, tj. psychické pole zkoumání je natolik široké, že plně jako téma vystačí. Drobnou výhradu mám také k letmo zmíněné estetické dimenzi podpisu, uvádějící přiblížení ke kaligramu, resp. kaligrafii. Ovšem jde v posledku o radikální rozdíl v hodnotách – v případě podpisu jako odrazu a exprese individuality jde o reálný vztah pisatele a stopy/podpisu, o autentičnost podpisu a tedy finálně o pravdu či

pravdivostní hodnotu relace, v případě kaligramu, tedy druhu uměleckého díla, jde o hodnotu estetickou.

Autorka dále podrobně a s velkou přesností zkoumá předsudečnost písmostnalectví a ztotožňování různých instancí či výskytů podpisu jedné osoby, které se pokládají za totožné, třebaže jsou rozdílné. Jde zde vlastně o antinonii, kdy autentičnost podpisu je tím jistější, čím je podpis podobnější druhému, ale nesmí být identický. Této antinomii se autorka s velkou erudicí věnuje ve značné části textu, s poučenou „aplikací“ Derridovy dekonstrukce. Další písmostnaleckou tezi, kterou následně dekonstruuje, je pojetí podpisu jako přirozeného a kontinuálního odrazu duševních kvalit pisatele. To je pochopitelně předpoklad krajně sporný a autorka si je toho dobře vědoma a využívá tuto variantu metafysického očekávání v dalším kritickém rozboru. Následná komparace vlastnoručního podpisu s podpisem elektronickým je velmi podnětná, navíc výsostně aktuální a přechod, autorkou popsáný jako „komplexní sémantická změna“ je přesvědčivě argumentován a ústí do dílčího, oprávněného závěru, že individualitu člověka/podpisujícího se nahrazuje hodnotou arbitrárního kódu, čímž mimo jiné avizuje následné „prodloužení“ dekonstrukce pozadřových předpokladů do sféry sémiotické perspektivy, pro pozitivní vyústění velmi vhodně zvolené.

V postupné argumentační výstavbě vychází z Peirceho sémiotiky, kterou „prodlužuje“ o Ecovu diskurzivně orientovanou sémiotiku, přes Derridovu dekonstrukci se soustavou aporií, až po návrh vlastní mediální sémiotiky. V oblouku od expozice Peirceho znakového systému po závěrečný, derridovsky příznačný supplement, se ovšem objevuje moment, který není neproblematický. Autorka rozliší v triadické Peirceho soustavě vedle representamenu, interpretantu také dvojí objekt – bezprostřední a dynamický (s. 86). Podpis pak zastupuje/reprezentuje vnímatelné pisatelovy kvality, který ovšem zůstává determinovaný, případně bychom mohli říci, spoluurčený pisatelovou „duší“,

možná přesněji řečeno ztělesněnou personalitou. Toto rozlišení může implikovat statickosti podpisu jako korelát procesuálnosti či historičnosti osobnosti. Další indicii k takovému pojetí nacházíme v závěrečném suplementu (s. 290), kde autorka stručně rekapituluje velmi detailní, promyšleně strukturovanou výstavbu celého svého textu. Zavádí koncept stylu (Derridovo čtení Deleuze), který „predeterminuje manuální (zde se nám objevuje do té doby pomíjená tělesnost – pozn. V. Z.) práci jako konstantní produkci a reprodukci rozeznatelných znaků“. Identita je pak procesuální. Podpisový vzor pak není zakládajícím znakem rukopisu, ale pouze jednou ze stop, které dohromady vytvářejí rukopis. Pouze variování prvků, obsažených v podpisovém vzoru, lze pokládat za schopné tvořit autorský styl. Tuto úvahu lze chápat tak, že neprocesuální, statický podpisový vzor tvoří korelát osobnosti pisatele jen díky „rozpohybování“ via variace. Zde bych připomněl, že porovnávání jakékoliv jedné instance podpisu se vzorovým podpisem již umožňuje projevení a uvědomění variací, dokonce vzorový podpis může být „nehmotně“ zpřítomněn paměťovým znovuvyvoláním posuzovatele (podobně jako u expertízy výtvarných uměleckých děl). Další variantou vztahu mezi individuálním podpisem a dynamickým objektem „podpisovatele“ může být pojetí podpisu jako expresivního fraktálu celkové osobnostní struktury nebo, v návaznosti na Deleuze, jako událost, která má ovšem vnitřní časovost a tedy to, co rozhodně není statické a co lze označit jako rytmický vzorec vizuálně vnímaného podpisu – artefaktu.

Uvedené poznámky nejsou míněny tolik jako kritika, spíše jako možné extenze promýšlení, které kniha nesporně stimuluje. Celkově jde o velmi kvalitní práci, pečlivě a logicky argumentačně i explikačně vystavěnou, která přináší původní vhled do zdánlivě marginálního problému, ve skutečnosti ale zásadního v mnoha sférách kulturního, právního i každodenního života. Autorka vychází z řady mnohdy až kultovních autorů (Peirce, Eco, Austin, Derrida aj.), ale nepracuje, jak jsme bohužel mnohdy svědky, eklekticky, nýbrž

udržuje si kritický a kreativní odstup od využitých textů. Díky tomu mohla vytvořit originální řešení řady aporií a paradoxů a předložit původní práci, která, domnívám se, nemá nejen v českém kontextu, mnoho podobných. Práce, resp. implikovaná autorka, vykazuje rozsáhlou erudici v řadě oblastí filosofie, sémiotiky a sémiologie, včetně legislativní problematiky a to vždy funkční, protože autorka nepodléhá snaze o nějakou exhibici své informovanosti.

Text Michaely Fišerové (Dekonstrukce podpisu) zcela jednoznačně splňuje či spíše značně přesahuje požadavky, standardně kladené na úroveň habilitačních prací. Plně doporučuji k habilitačnímu řízení.

Praha 9. 10. 2019

Prof. PhDr. Vlastimil Zuska, CSc.

Katedra estetiky FF UK